

Mennyit tesz az ember a társadalomért, mennyit tesz a társadalom az egy emberért? S tovább sorjáznak a megérintett problémák. Mit jelent ma Európának lenni, békében élni? Milyen ma a szerelem? A legteljesebb feleletet e kérdésekre a kétlet tulajdonképpen elbeszélésében, a *Találkozások*-ban találjuk.

Az elbeszélés hőse Pál Simon. Frissen végzett, művelt, külföldet járt könyvtáros, aki egy a fővárostól távol eső járásban kap állást. Megrémül, hogy ő is megkötődhet abban a vidékiségben, amelytől irtózik. Ez menekülésre készíti. Az író sikerrel magyarázza (a főhős németországi élményeit kitűnő szerkesztéssel bedolgozva) e lelkiállapotot. Pál Simon modern gondolkodású fiatalember, egész lényével mai világunkban, a szocializmusban lélegzik. Az volna egyetlen hibája, hogy túl művelt, nagyon széles látókörű? És menekülése gyávaság, vagy korosztályára jellemző lelki tünet, amit az általános pszichológia is számon tart, mint ifjúkori állhatatlanságot? Az író nem adja meg

az olvasónak azt az előnyt, hogy ily módon megkerülhesse a kérdést. Neki szögezi. Joga van-e egy fiatalembernek, aki minden segítséget megkapott, műveltségét, életét más célokra fenntartani, megvonni a társadalmi szűkségtől; illetve joga van-e a társadalomnak őt lefokozni, nem a rendeltetésének megfelelően elhasználni? Nincs — nincs! Az olvasóban marad a vívódás kényszere. Jó az elbeszélés.

Módos Péter stílusát túlzás volna szigorú komolysággal mérlegre tenni. Gördülékeny. Nyelve alkalmas anyagművészi vállalkozása kifermálásához. Írásait kitűnő megfigyelés, finom lélekrajz jellemzi, amelyeknek epikai lényegük ellenére sajátos közük van a lírához. Többek ezáltal. Korhoz és életkorhoz kötöttek, őszinte tanúi a mai ifjúság életérzésének. Az író nagy erénye a természetesség a szókimondásban, akár a társadalom meg látott szférája, akár a szerelem kerül terütekre. Mindez amellet szól, hogy érdemes odafigyelni szavára. (*Szépirodalmi Könyvkiadó 1969.*)

LOVRITY ENDRE

SEGEDI SZERZŐK MŰVEI

JUHÁSZ GYULA PUBLICISZTIKÁJA 1923—26-BAN

SAJTÓ ALÁ RENDEZTE ILIA MIHÁLY

Anyagi kényszerűség önmagában nem lehet magyarázat valamely szellemi tevékenység meglepő intenzitására. A publicista Juhász Gyula esetében sem. A külső szükségszerűség mellett ott volt a még fontosabb belső, a szólás csillapíthatatlan vágya. Ezt pedig szintén külső hatások váltották ki — mint Sziszifusz szakadatlan buzgóságát a minduntalan visszagördülő szikladarab —: a keresztény kurzus politikai és kulturális cselekedetei, a haladó eszmények és erők veszélyeztetettsége.

A műalkotásoknak nem pusztán a belső világára lehetett és kellett reagálni, hanem megszületésük utáni nagyon is törvényszerű sorsukra, eszmeiségük elemeinek oly gazdag változásokat, ám ugyanakkor mégis határozott tendenciát mutató tanulósággá, hatóerővé válására, a köztudat formálásában betöltött szerepükre. Juhász eszmefuttatásai kérlelhetetlen következetességgel előbb vagy utóbb eljutnak — megtevéve ezzel teljes pályájuk felét — a kultúrpolitika területére. Innen pedig szinte szükségképp a politikáéra is: az örökségként tovább élő magatartáseszmeények és a valóság közötti sajátos viszonyig, az egyén és közösség sorsproblémáig. A mű látható világa időben kitágul: megfér benne a keletkezés pillanatát jelentő múlt s a befogadás közeget és eredeti alkalmait szolgáltató jelen. Az alkotás közelivé, élővé, szellemi fegyverré válik, hogy beteljesítse azt a hivatást, amelyet az újonnan küzdőtérre indítója szánt neki. Ugyanakkor a jelen harcainak értelmé is felismerhetőbb lesz, az egyik tábor pedig erősebb: hitben, tapasztalatban, hagyományban, szívet és észet hódító képességben.

Juhász legtöbbször és legigényesebben a Nyugat első nemzedékének nagyjairól szól, nem pusztán az értékek iránti tisztelet, a generációs tudat vagy épp a személyes kapcsolatok, vonzalmak hatására, hanem határozottan vallott értékvédelem céljából. Válasz és visszabefordulás volt mindez, hisz a hivatalos irodalompolitika nagyon is érthető okokból a halott Adyt — Petőfivel együtt — megpróbálta elfeledtetni vagy legalább meghamisítani, a többieket, Babitsot, Karinthyt, Móriczot, Molnár

Ferencet pedig szellemi száműzetésbe kényszeríteni. Az erkölcsi támogatás, egy-egy életmű vagy író melletti kiállítás mögött személyes gesztus is rejtezett: Juhász sorsa azonos volt azokéval, akiket védelmébe vett, a védelem — az egy táborba való tartozás miatt — egyszerre önvédelem is lehetett. A célnak és küzdőmodornak e taktikai megfontolásokból választott kettőssége szélesebb értelemben is hasznosnak bizonyult: az egyéni célok és úttörések végül mindig tanulságokat nyújtó, szuggesztív hatású bizonyítványává váltak a közösségi törekvéseknek is, mert ismét közös volt az érdek, az élet, a vágy. A művészi érték felfedése a meg nem érteni akarók s a megértést hatalmi eszközökkel akadályozók, a politikai bosszú vagy épp a faji szempontok által irányított hivatalos irodalompolitika elleni támadásba fordult, majd programhirdetésre, küzdelembe hívásra: a szellemi sorompók szétzúzásaért, a szellem és erkölcs integritásáért. Juhász a hivatalos irodalompolitikában leleplezi és támadja a hivatalos politikát: a haladó írók üldözése, mellőzése, a kulturális gőg és bezárkózottság, a behódoló és uszító tehetségtelenek gyors karrierje mögött az antidemokratizmust és antiszemitizmust, a sovinizmust és az „új barbárságot”, a konzervativizmust és a gyűlölködést, az erkölcsi züllöttséget, egyszóval a fehérterrort.

Feltűnő, mennyire keresi az alkalmat, hogy Petőfiről, Adyról szólhasson. Nemcsak a jubileumi évfordulók ritka lehetőségét használja fel, hanem bekapcsolódik az Adyval kapcsolatos vitákba, Petőfiről pedig — ma már kissé szokatlan módon — a segesvári csata minden évfordulóján megemlékezik. Kettőjüket tartotta legaktuálisabbaknak társadalmi környezetük, harcaik miatt. Ők vezetik el legbiztosabban gondolatait és tollát, s ő pedig az olvasókét végül a jelen megalkuvásaihoz, gyötrelmeihez, nyomorúságához, elkeseredett gyűlölködéséhez, „a visszavonás és uszítás mérgezett levegőjébe”, ám a célt jelentő jövőbe is, melyet legszebb írásában nem véletlenül épp „Petőfi országának” nevez.

A humanizmus és kultúratisztelet, a szeretetvágy nem egy írónál passzivitás-sal párosult. Juhász azonban tudta és hirdette, sőt meg is valósította, hogy aki békét akar, annak harcra kell kelnie „bátran és elszántan, bölcsen és kitartón”: „a galambok szelídségéhez a kígyók okosságát párosítva”. Maradandó tanulság ez. A kultúra és szabadság egyetemességének gondolatával, az élet tiszteletével, az európai látókör igényével, a tollforgató küldetéstudatával és kötelességvállalásával együtt.

*

A négy esztendő szegedi lapokban megjelent gazdag publicisztikai anyagát — az Akadémiai Kiadó által gondozott Juhász kritikai kiadás hetedik kötetét — Ilia Mihály kutatta fel és rendezte sajtó alá. Exhumáló munkájának gondosságára mi sem jellemzőbb, mint hogy Juhász névtelenül megjelent írásai után kutatva ellenőrizte a Vajda László által készített példátlanul alapos Móra-bibliográfia adatainak hitelességét is, és több esetben stíluskritikai és egyéb érvek alapján új megállapításra jutott a szerzőség kérdését illetően. (*Akadémiai Kiadó 1969.*)

CSAPLÁR FERENC

HECKSCH ÁGNES: IMRE SÁNDOR MŰVELŐDÉSPOLITIKAI RENDSZERE

Imre Sándor művelődéspolitikai rendszerének kritikai bemutatása hiánypótló, igen figyelemre méltó értéke neveléstörténeti irodalmunknak. A szerző hatalmas anyagmennyiséget dolgozott föl, s határozott kritikai érzékkel rajzolja meg a tekintélyes nevelő és művelődéspolitikus pályaképét. Bár mindvégig érezhető benne a szerző rokonszenve és tanítványi tisztelete, ez a szimpátia soha nem ragadja a valódi értékeket diszkreditáló túlzásokra, a világnézeti korlátok elkendőzésére.

Ezen a mérlegen világosan kitűnik Imre Sándor pedagógiai és művelődéspolitikai szemléletének minden pozitív és negatív vonása. Mindenekelőtt az, hogy már tudományos tájékozódása kez-

detén, a századforduló táján fölismer-te pedagógiai elméletünk és gyakorla-tunk elmaradottságát, korszerűtlenségét, de annak okait nem a fennálló politikai és osztályviszonyokból magyarázta. A társadalmi haladás tekintetében ugyanis Imre Sándor nem a forradalmi átalakulás, hanem a békés fejlődés híve volt. Eszményképnek nem Kossuthot, Tánácsot és Petőfit, hanem Széchenyit, Wesselényit és Eötvös Józsefet tekintette.

Ebből a világnézeti alapállásból következik, hogy Imre Sándor 1918-ban a polgári demokratikus forradalom idején államtitkári minőségben nemcsak fölismer-te, hanem teljes erővel támogatta is a magyar nevelésügy terén